

■ **Arie Olthof, Gerrijan van Luin, Klaas Pit, Renée van Schoonhoven en Anneke Westerhuis.**

De auteurs zijn (oud)redactieleden van (voorgangers van) DNM Online

Voor altijd de leraar

Eerbetoon aan Pieter Leenheer

Pieter Leenheer, nestor van DNMonline en al jarenlang het meest seniore redactielid van voorlopers ervan, is in de nacht van vrijdag naar zaterdag 6 juni jl. overleden. In het eerste deel van dit eerbetoon blikken we terug op Pieters staat van dienst voor DNM. Eén van de centrale thema's in zijn bijdragen is de ontwikkeling van het vakmanschap van de leraar. Hierop gaan we in het tweede deel in.

Het huidige DNMonline kent een lange voorgeschiedenis, die in 1980 begint met MESO. *Tijdschrift voor schoolorganisatie en onderwijsmanagement*. Pieter duikt er voor het eerst op in 1990, als auteur van *Trouble in paradise: het einde van de belangeloze onderwijsorganisatie*. Hij is op dat moment – volgens de personalia bij het artikel – stafmedewerker aan de Hogeschool Midden Nederland. Hier was hij na een aantal betrekkingen als leraar Nederlands in de eerste helft van de jaren '70 gestart als docent taalvaardigheid.

In *Trouble in paradise* stelt Pieter dat iedere beroepsgroep een verhaal nodig heeft over wat het beroep zinvol maakt. Hij schetst de crisistemming onder leraren: ze hebben “het gevoel dat niemand van ze houdt, dat ze te hard moeten werken, dat ze geen status meer hebben, dat de overheid een pure afbraakpolitiek voert en bezig is van het onderwijs koopwaar te maken, en dat al datgene waarom het eigenlijk gaat, steeds minder tot zijn recht kan komen”. Deze crisistemming komt volgens hem voort uit de teloorgang van de mythe van de beroepsgroep als een maatschappelijke, intellectuele elite. Hij spreekt de verwachting uit dat er op een gegeven moment vanzelf

wel een nieuwe mythe zal opkomen, want “mensen kunnen het nu eenmaal niet stellen zonder een verhaal over de zin van wat ze doen. In ieder geval niet jaren achtereen.”

Anno nu hebben we het niet meer over een ‘verhaal’, maar over een narratief. Los daarvan: het vraagstuk dat Pieter aansnijdt is nog altijd actueel. Het vormt ook een van de rode draden in veel van zijn bijdragen sindsdien: wat verbindt leraren en geeft ze gezag? Hoe organiseren en professionaliseren zij zich in binnen en buiten hun arbeidsorganisatie en wat is de invloed van maatschappelijke en (overheids)bestuurlijke ontwikkelingen daarbij? We komen hier in het tweede deel van dit artikel uitgebreider op terug.

Een echte Leenheer

Dat ‘*Trouble in paradise*’ zesendertig jaar na dato nog steeds zeer lezenswaardig is, komt niet alleen door de actualiteit ervan, maar zeker ook door de ‘literaire’ kwaliteit. Het vertoont in opbouw en in toon alle kenmerken van wat we met de kennis van nu een ‘echte Leenheer’ kunnen noemen: een anekdote ter illustratie, formulering van het vraagstuk, plaatsing in een bredere context, verbinding met andere auteurs, een conclusie, gevolgd door een appèl en ten slotte een relativering;

...DE PROBLEMATIEK IS COMPLEX...
ZEËR COMPLEX...

—DAAROM WILLEN WIJ ALS DIRECTIE HET
TOTALE SAMENSPEL VAN FACTOREN DIE IN
DEZE COMPLEXE PROBLEMATIEK AL DAN
NIET 'N ROL SPELEN, BIJÉENLEGGEN IN 'N
TOTAALPLAATJE EN DAAR DAN GEZA-
MENLIJK 'N INTEGRALE AANPAK OP
ZETTEN...

...MET ANDERE WOOR-
DEN... OGENBLIJKE...

...EEN DËLTAPLAN...

en dat alles gelardeerd met één of enkele “terzijdes”. Voor wat betreft de toon: (zelf)kritisch, mild-ironisch, licht-relativerend, maar ook: verheffend. Ook als auteur is en blijft Pieter leraar: hij wil graag zijn kennis delen.

Van auteur naar redacteur

Na dat eerste artikel volgen er geregeld artikelen van Pieters hand die qua thematiek in het verlengde liggen van zijn werkzaamheden bij de hogeschool en die zijn toegespitst op verschillende aspecten van nascholing in het (voortgezet) onderwijs, zoals de positie van de nascholingsinstellingen op de nascholingsmarkt die op dat moment ontstaat, kwaliteitszorg, schoolbeleid en PR/marketing.

Ogenschijnlijk bevalt het wederzijdse contact goed, want in 1994 treedt Pieter toe tot de redactie van Mesomagazine, zoals het blad inmiddels heet. Hij zal er verschillende motieven voor hebben gehad, van zakelijk (Mesomagazine richt zich in die tijd nadrukkelijk op het voortgezet onderwijs, de sector waar hij als nascholer zijn boterham verdient), tot professioneel (het draagt bij aan de verbreding van zijn blikveld) tot persoonlijk (het is altijd goed je buiten je eigen organisatie te oriënteren voor het geval het intern niet naar wens verloopt). Maar waarschijnlijk is zijn allerbelangrijkste motief nog aardser: hij houdt gewoon van ‘blaadjes maken’. Terzijde: dit is dan zo’n gebeurtenis waarop je met Pieter graag nog eens had willen terugblikken: hoe ben je er destijds bijgekomen? Wat trof je aan?

Voor wat betreft dat laatste: Meso is eind jaren 70, begin jaren 80 ontstaan vanuit de Groep Schoolorganisatie en Onderwijsmanagement van de toenmalige Gelderse Leergangen in Nijmegen. Deze groep verzorgde destijds zo ongeveer als enige in Nederland de scholing van schoolleiders in het voortgezet onderwijs. De initiatiefnemers van Meso hebben een missie: bijdragen aan de ontwikkeling van het beroep van schoolleider. Naast die gedeelde missie is er ook een geografische gezamenlijkheid: de oorspronkelijke redactieleden zijn beroepsmatig en/of privé verankerd in Nijmegen e.o. Als relatieve buitenstaander zal Pieter

eerst rustig de kat uit boom hebben gekeken, zijn kennis, vaardigheden én charme hebben gebruikt om zich een positie te verwerven en zich vervolgens onmisbaar te maken.

Na zijn toetreden tot de redactie blijft hij ook als auteur actief. Zijn bijdragen herlezend kun je je soms afvragen of dat altijd een verstandige combinatie is: sommige artikelen van de auteur Pieter hebben een lengte die de redacteur Pieter niet zou toestaan - van andere auteurs.

Auteursbegeleider

Een tijdschriftnummer samenstellen zodat het tijdig kan worden uitgebracht, is altijd spannend: komen auteurs tijdig hun beloftes na, kan de kopij de toets der kritiek doorstaan? Een tegenvaller bij het samenstellen van een magazine – een artikel dat te laat komt – kan doorgaans wel worden opgevangen met een ander artikel – al dan niet van eigen hand. Bij Meso Focus, de reeks van vier boekjes per jaar naast het tijdschrift, is er minder flexibiliteit: er is niet zo snel een ander manuscript gereed als de beoogde uitgave toch niet blijkt te voldoen. Om te zorgen voor een gestage stroom van manuscripten, is auteursbegeleiding belangrijk, iets waarin – voormalig leraar – Pieter uitblinkt. Hij steunt auteurs op een geduldige, maar vasthoudende manier. Vaak nadert de eindversie van een Focus akelig dicht de deadline, maar dit leidt bij Pieter zelden tot paniek. Tot op het laatste moment blijft hij de auteur(s) benaderen met de vraag hoe het ervoor staat en of hij nog op de een of andere manier van dienst kan zijn.

Centrale spil

In de twee decennia rond de eeuwwisseling evolueert Mesomagazine gestaag; soms een nieuwe rubriek, af en toe een andere lay-out. Een ingrijpende verandering volgt in 2014: nadat de uitgever besluit te stoppen met Meso Focus en dit op termijn dreigt te gaan doen met Mesomagazine, zoekt de redactie een nieuwe uitgever. Dat wordt Kloosterhof, die vanaf 2014 *De Nieuwe Meso. Vakblad voor schoolleiders en bestuurders* uitgeeft. Daar gaat binnen de redactie een indringende discussie aan vooraf, vooral over de vraag of het een

digitaal blad moet worden, of ook een papieren blad. Het wordt uiteindelijk een papieren blad, dat ook online is te lezen.

In DNM vervult Pieter echt een spilfunctie: naast auteur, redacteur, liaison met de afdeling buitenland (i.c. zijn Vlaamse vrienden Rudi Schollaert en Roger Standaert) verzorgt hij voor elk nummer de strip. Hierin geeft hij een inkijkje in het tragische leven van onderwijsbestuurders. De ene keer zien we een bestuurder die temidden van zijn personeelsleden, al dan niet terzijde gestaan door een adviseur, zijn onnavolgbare ambities uiteenzet. Een andere keer zien we hem in alle eenzaamheid zijn werkplek verlaten, mijmerend over wat vooral anderen toch veel beter hadden kunnen doen.

Zijn tekeningen laten zich moeilijk vatten in woorden – daarvoor zijn het ook tekeningen – maar zijn wel meteen raak en voor iedereen herkenbaar. De bestuurder als antiheld, die het allemaal zo goed bedoelt, maar vaak verstrikt raakt in zijn taalgebruik. Hij – het is altijd een hij – wil zo graag duidelijk zijn, hoge ambities uitspreken en uitleggen wat dit allemaal voor de ander betekent, maar verdwaalt in managementtaal.

Binnen de redactie is Pieter ook 'chef boeken'. Op elke redactievergadering komt hij met een tasje nieuwe boeken om die onder de redactieleden te verdelen voor een recensie. Elke recensent krijgt van hem te horen dat de recensie beknopt en *to the point* moet zijn. Ook hier is hij strenger voor anderen dan voor zichzelf: van menige recensie maakt hij heuse artikelen. En net zoals menig leraar van mening is dat er ook altijd onvoldoendes moeten worden uitgedeeld, vindt Pieter het van belang dat er af en toe ook een negatieve recensie verschijnt, omdat daarmee de geloofwaardigheid van de positieve recensies toeneemt.

Transitie

De laatste jaren vinden de redactievergaderingen plaats in het gebouw van TIAS in Utrecht. Ze beginnen om zes uur, maar Pieter zit met zijn bekertje koffie vaak al vanaf een uur vijf of in het vergaderzaaltje: om zijn aantekeningen door te nemen, om nog wat te lezen of voor een

afpraak met een van de redactieleden. Gaandeweg de jaargangen verjongt de redactie. Tot grote vreugde van Pieter: de jonge redactieleden zijn volgens hem belangrijk voor de toekomst van DNM, zo langzamerhand 'zijn' DNM, al is hij de eerste die zijn betekenis voor het blad meteen weer relativeert. Hij gaat graag mee met de inbreng van de 'jonge garde' en helpt hen waar hij maar kan met het maken van het blad.

In 2024 wordt de discussie over de opzet van DNM opnieuw actueel: is het nog wel wenselijk en haalbaar om in dit digitale tijdperk een papieren blad uit te geven? Een papieren versie is niet alleen kostbaar, maar biedt ook weinig mogelijkheden om op de actualiteit in te spelen. Opnieuw is het Pieter die in de redactie het voortouw neemt om met ingang van 2025 de transitie naar DNMonline te realiseren, volledig digitaal en met een hogere frequentie, niet vier maar acht keer per jaar. Die nieuwe ambitie vergt een andere organisatie. Om minder afhankelijk te zijn van artikelen die worden aangeboden, deelt de redactie zich op in vijf dossierteams. Elk team zoekt actief naar interessante auteurs op het eigen thema en naar meedenkende gastredacteuren. Pieter zou Pieter niet zijn als hij niet in bijna alle teams meedenkt, al is het maar om de voortgang erin te houden.

Het idee van werken met dossierteams is ook ingegeven door de gedachte dat DNM minder afhankelijk moet worden van de inzet en het netwerk van Pieter. Met enige zelfspot waarschuwt hij de redactie al jaren voor het dreigende gevaar dat hij gelet op zijn leeftijd er de eerstvolgende vergadering weleens niet meer bij zou kunnen zijn. Zijn waarschuwingen worden een running gag, niemand neemt het serieus, totdat het in december 2025 wel degelijk serieus is: Pieter is ziek en wordt niet meer beter.

De ontwikkeling van het vakmanschap van de leraar

Gedurende zijn Meso-jaren ontpopt Pieter zich tot veelschrijver: beschouwingen, historische terugblikken, interviews, boekbesprekingen, columns. Zijn niet-aflatende nieuwsgierigheid naar en zorgen over

de ontwikkelingen in het onderwijs brengen hem in veel hoeken van het onderwijs, in zowel het primair en voorgezet onderwijs als het middelbaar beroeps-onderwijs. Hij is als redacteur en schrijver betrokken bij thema's zoals het leraarsberoep, het opleiden en professionaliseren van leraren, onderwijs- en curriculumontwikkeling, onderwijsonderzoek, lerende organisaties en strategisch hrm.

Niet zelden wordt een auteur door de inherent abstracte aard van dit soort thema's verleid om in abstracties te blijven hangen. Zo niet Pieter: hij verbindt zijn bijdragen altijd met de praktijk van alledag, van de leraar, de schoolleider, de bestuurder en een enkele keer van de toezichthouder. Zo gaat hij op een basisschool in gesprek over hun 'evidence informed'-onderwijs, interviewt hij leraren voor wie het Dijsselbloemse onderscheid tussen het 'wat' en het 'hoe' in het onderwijs helemaal niet zo voor de hand ligt en bespreekt hij met een schoolleider diens praktijk van paradoxaal, heldhaftig aanzelen.

Van tijd tot tijd kan Pieter in bijdragen zijn uitgebreide kennis over de geschiedenis van het onderwijs kwijt. Zo schrijft hij in een artikel over professionalisering van leraren: "Al met al zijn leraren in de voorbije decennia steeds verder aan de zijlijn komen te staan en steeds minder in staat geraakt tegenspel te bieden in de nationale onderwijsdialoog."

De keuze van dit citaat is niet willekeurig: door de meer dan honderd bijdragen die Pieter alleen en samen met anderen schrijft, loopt volgens ons een dieprode draad: de ontwikkeling van het vakmanschap van de leraar. Dit thema gaat hem zo aan het hart, dat hij daarover blijft schrijven en er in 2019 ook een boek over publiceert: *De bril van de leraar*. Wat drijft hem?

Kort-door-de-bocht-redenering

Het globale antwoord op die vraag vinden we in de introductie op het focusdeel van DNM, jaargang 2, nummer 1, dat gaat over de ontwikkeling van het vakmanschap van leraren (maart 2015). Pieter heeft kritiek op de kort-door-de-bocht-redenering die doorgaans onderwijsopbrengsten rechtstreeks koppelen aan het vakmanschap van leraren. Die redenering gaat onge-

veer zo: docenten bepalen in hoge mate de opbrengsten van het onderwijs; wij - politiek en samenleving - zijn over die opbrengsten niet tevreden (...); docenten zijn blijkbaar niet in staat die gewenste opbrengsten te realiseren (...); dus moeten ze professionaliseren.

Maar, zo vindt Pieter, die relatie tussen vakmanschap en opbrengsten is veel complexer, niet het minst doordat de relatie tussen leraar en leerling niet instrumenteel en maakbaar is. Bovendien zijn het door allerlei oorzaken en ontwikkelingen vaak niet de leraren die over het onderwijs gaan. Schoolleiders en bestuurders zouden op hun beurt ook kritisch moeten kijken naar hun rol in die relatie tussen vakmanschap en opbrengsten. Anderzijds is hij wel van mening dat er aan het opleiden, bij- en nascholen van leraren het een en ander te verbeteren valt.

Geen slachtoffers

Hij heeft het nooit zo expliciet geformuleerd, maar wat hem – denken wij – het meeste drijft, is zijn wens om een bijdrage te leveren aan de knellende situatie waarin volgens hem leraren terecht zijn gekomen na alle onderwijsvernieuwingen, fusies en vooral de maatschappelijke ontwikkelingen vanaf de jaren 80. Als voormalig leraar, lerarenopleider en begeleider van netwerken met leraren bij vernieuwingsprojecten, kan Pieter zich goed met leraren identificeren. Hij ziet hen zeker niet als slachtoffer, maar vindt wel dat ze individueel en als beroepsgroep aan zet zijn om zich niet bij die situatie neer te leggen.

Werkdruk, tijdgebrek en rationalisering van het onderwijs "om vanwege de groei (...) meer op efficiency en effectiviteit te gaan letten (...), aangevuld met een stevige scheut neoliberalisme" zijn voor de hand liggende verklaringen voor de knellende situatie van leraren. Tegelijkertijd signaleert Pieter dat leraren een natuurlijke neiging hebben om zich terug te trekken in de dagelijkse praktijk; een beetje vorst in eigen koninkrijk, lijken veel leraren zich toch wel te voelen. Maar in een van zijn bijdragen aan het focusdeel uit 2015 ziet hij "in korte tijd een groot aantal nieuwe plaatsen ontstaan waar leraren (...) ideeën uitdragen of ervaringen delen". Zou er soms sprake zijn van een nieuw tijdperk

...WELKE GIEK HEEFT EIGENLIJK
DEZE IDIOTIE MIDDAG BEDACHT?...

...OP SCHOOL IS 'T **EÉN** GROTE ROT-
ZOOI! ... VAN 'T ROOSTER KLOPT AL
MAANDEN GEEN ZAK ... IEDEREEN
KANKERT ZICH EEN SLAG IN DE
RONDTE...

...EN DAN MOETEN WIJ HIER
ZO NODIG GAAN ZITTEN PRA-
TEN OVER ONZE **VISIE**...

...LATEN ZE NOU **EÉRS**T ALLES
MAAR ES OP ORDE BRENGEN...
DAN PRATEN WE DAARNA WEL
WEER VERDER...

waarin ook het 'buitengebied' wordt opgezocht? Om die gedachte meteen op zijn Pieters te relativeren: "wees voorzichtig met het aankondigen van een nieuw tijdperk: meestal gaat het niet door".

Toch staat hij uitgebreid stil bij die initiatieven die hij vervolgens met een aantal leraren bespreekt. Volgens hen staat de waan van de dag en het niet synchroon lopen van lesroosters het samen leren in de weg. Met die reactie neemt Pieter geen genoegen. Hij veronderstelt dat de grootste belemmering volgens hem iets is dat aan de beroepsgroep kleeft: "leraren zijn hybride professionals (...), kenniswerkers zonder *occupational control*".

Dat leraren weinig zeggenschap hebben over inhoud, standaarden en inrichting van hun eigen werk, is vaker onderwerp van Pieters bijdragen. Het zou best eens zo kunnen zijn dat het hierdoor voor leraren demotiverend is om het buitengebied op te zoeken. Volgens hem zou daar wat aan gedaan moeten worden: de nieuwe tijd moet je een handje helpen om te laten ontstaan.

Rol voor schoolleiders

Daarbij kijkt hij nadrukkelijk ook naar de schoolleider. "Balancerend tussen flexibiliteit en stabiliteit en tussen interne en externe focus" heeft de schoolleider de positie en de verantwoordelijkheid om iets te doen aan de genoemde praktische belemmeringen en moeten ze vooral bevorderen dat wat er in de buitenwereld aan zinvols gebeurt de school inkomt door "zo goed en kwaad als dat kan te volgen wat er in het buitengebied gebeurt, zelf ergens aan deel te nemen en een paar docenten, met ten minste één dwarsligger, mee te nemen om daarna bij de Italiaan eens met zijn allen verder te praten".

Diezelfde schoolleiders hebben ook een cruciale rol bij het opleiden van leraren, de basis voor hun vakmanschap. "Zij zijn het die de professionele dialoog – in wat voor vorm dan ook – tussen aanstaande, beginnende en ervaren leraren zouden moeten stimuleren, faciliteren en borgen". Pieter is realist genoeg om in te zien dat dit – opnieuw door de hectiek van alledag –

"zo eenvoudig nog niet is". Maar, zo verzucht hij, "wat is er mooier dan mensen helpen hun weg te vinden in een van de aardigste beroepen op aarde?"

Achter zijn gepassioneerde schrijfwerk al die jaren en tot op hoge leeftijd, staat die vraag centraal: hoe houden we het leraarschap, "een van de aardigste beroep op aarde" ook zo aardig mogelijk? In ieder geval *met elkaar!* Dat is de niet te ontlopen klank van de (alarm) bel die Pieter vriendelijk, maar voortdurend luidt. *Met elkaar*, want aan de beslotenheid van het klaslokaal kleeft het risico van isolement en eenzaamheid en dat is niet goed voor de leraar, noch voor het onderwijs, de leerlingen en de samenleving. Zoek elkaar daarom op, ga naar buiten, creëer samen ontmoetingsplekken om het te hebben over onderwijs en je beroep: "wat is goed onderwijs? Wat is een goede leraar? Welke kennis en kunde zijn essentieel?"

Een verhaal over de zin van wat leraren doen

Nu gaan leraren gaan zeker niet ongeorganiseerd door het leven – er zijn vakverenigingen, verbanden gerelateerd aan een onderwijssector, actiegroepen en vakbonden – maar een brede, op landelijk niveau opererende beroepsorganisatie van leraren is er niet. Historisch goed te verklaren: "leraarschap was een intellectueel beroep dat draaide om kennis van het vak en de persoonlijkheid van de leraar", maar die ongeorganiseerdheid is niet meer acceptabel. Want, zo argumenteert Pieter, "in het evenwicht van macht en tegenmacht is een gezamenlijke opvatting over professionaliteit, over wat het beroep inhoudt en welke taken daarbij horen" nodig. Dat is heel wat anders dan het over je vak te hebben of op de barricaden te gaan staan voor meer salaris. Nee, dan gaat het over de inhoud van het onderwijs, over pedagogiek, didactiek, de onderwijsleeromgeving, de eigen praktijk en die van collega's. Of anders gezegd: welk verhaal over onderwijs willen leraren vertellen naast de bestaande verhalen over opbrengsten, efficiency en het oplossen van maatschappelijke problemen? En wat hebben leraren te zeggen over het eigen vakmanschap dat bij dat verhaal past?

In dat verhaal moet volgens Pieter nadrukkelijk aandacht zijn voor de bijdrage vanuit het onderwijs aan de democratische vorming van leerlingen. De opkomst van radicaal-rechts baarde hem behoorlijk zorgen:

“Wat we nodig hebben in onderwijs, zeker onder de huidige omstandigheden, is een breed gedragen, diepgeworteld besef dat onderwijs een essentiële rol vervult bij het behoud van de democratie. Dat zou een integrerend deel moeten zijn van de beroepstrots, van de lerarenopleiding, van het ontwerpen van curriculum, enzovoort”. Opvoeden voor een wankel wereld, noemde hij dat.

Om meer verantwoordelijkheid voor het eigen beroep te kunnen nemen, zou het helpen als overheid en politiek eens leren om op de handen te gaan en te blijven zitten, en weerstand te bieden aan “de neiging (...) om onderwijs – veelal op betrekkelijk korte termijn – op te zadelen met oplossingen van uiteenlopende maatschappelijke problemen”, maar volgens Pieter zijn het vooral de leraren zelf die aan zet zijn.

“Professionals streven naar verbetering op drie punten: beloning, arbeidsomstandigheden, inhoud van het werk. De eerste twee punten kunnen ze in principe aan de vakbonden overlaten. Resteert dus de inhoud van het werk.” Maar – en ook dat komt vaak terug in zijn bijdragen – consensus is in het onderwijs met al die verschillende onderwijssectoren en -vormen moeilijk bereikbaar, “dus individueel opereren, al dan niet samen met collega’s, is het verstandigst”. Alleen is dat volgens Pieter een vorm van lokale rationaliteit, met alle risico’s van weerloosheid “tegen allerlei externe druk op de inhoud van het werk”. Een vorm van “collectieve rationaliteit” is nodig, verantwoordelijkheid nemen voor het geheel.

“Leraren, spring over je eigen schaduw” is meermaals de oproep van Pieter. Maar “aan leraren uitleggen dat het hun belang is om ook collectiever te gaan kijken, zal natuurlijk niet gaan helpen”, zo meent hij.

Pieter vestigt vooral zijn hoop op het verbinden van de nieuwe onderwijsplatforms die op sociale media zijn ontstaan (“daar zitten mensen die boven de lokale rationaliteit (kunnen) uitstijgen”) met de formele onderwijsorganisaties, met een stimulerende rol van de overheid. Hij was realist genoeg om te constateren dat dit “zacht gezegd iets utopisch heeft. Maar ja, soms heb je een vergezicht nodig om dichtbij iets op gang te brengen”.

Spreekt hij in ‘Trouble in paradise’ nog de verwachting uit dat er op een gegeven moment vanzelf wel een nieuw verhaal zal ontstaan dat binnen en buiten de beroepsgroep betekenis geeft aan het leraarschap, in de jaren erna zal hij constateren dat dat niet vanzelf gebeurt; uiteindelijk, na het verschijnen van *De bril* gaat hij zelf actief aan de ontwikkeling bijdragen door mensen in zijn netwerk te verbinden.

De mens als klunzig dier

Verdrietig genoeg gaan we die toekomst tegemoet zonder Pieter. Naast die zeer gewaardeerde auteur was hij ook onze aardige, milde, scherpe, ironische, geduldige (oud-)redacteur, die met montere vasthoudendheid en vanuit toch steeds nieuwe invalshoeken de grote onderwijsthema’s onder de aandacht bracht (en over zoveel andere zaken schreef). Wars van maakbaarheidsdenken had hij volop oog voor het menselijk tekort van leraren, schoolleiders en bestuurders. In zijn boek ‘De bril van de leraar’ citeert hij dan ook met instemming de filosoof en cabaretier Tim Fransen, als die uit het “lichamelijk, psychisch, epistemisch, moreel en existentieel tekort van de mens” deze naar voren laat komen als een “klunzig dier, vaak onwetend en misleidend, en vooral: kwetsbaar”.

Pieter had zijn eigen unieke ‘klunzigheid’ bijna tot een vorm van kunst gemaakt. Zijn ‘klunzigheid’ is ons al die jaren zeer dierbaar geweest. We missen hem zeer. ■